

PAPER DETAILS

TITLE: XVI. YÜZYILIN ORTALARINDA İLTİZAM SİSTEMİNİN YAYGINLIĞI: LÂRENDE KAZASI
ÖRNEĞİ

AUTHORS: Dogan YÖRÜK

PAGES: 217-238

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1494388>

XVI. YÜZYILIN ORTALARINDA İLTİZAM SİSTEMİNİN YAYGINLIĞI: LÂRENDE KAZASI ÖRNEĞİ*

THE PREVELANCE OF İLTİZAM PRACTISE IN THE MIDDLE OF THE XVITH CENTURY: IN CASE OF LARENDE DISTRICT

Doğan YÖRÜK*

Öz

Çalışmamız, Lârende özelinde iltizam sisteminin 16. yüzyılda geniş bir uygulama zemini bulunduğunu öne sürerken, sistemle ilgili şikâyetlerin daha çok neden bu yüzyılda değil de sonraki dönemlerde ortaya çıktığı sorusuna cevap aramaktadır. Bu amaçla, sistem içindeki mültezimler, taşeron mültezimler, kefiller, iltizam süreleri, mukataaların bir veya birkaç kalemden oluşması, mukataaların tasarruf biçimleri (has, zeamet, timar, vakıf, mülk), mukataa birimlerinin meblağları vs. gibi hususlar üzerinden yürüttüğümüz incelemede 17-19. yüzyıllardaki uygulamalara göre bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre, incelenen dönemde mukataalar tasarruf edilişleri bakımından çeşitlidir, mukataaları almak için yarışan mültezim sayısı ve rekabet oldukça fazladır, birden fazla mukataayı eline geçiren mültezim yok gibidir, taşeron mültezimlerin sayıları oldukça düşüktür, henüz ranttan beslenen bir mültezim grubu ortada yoktur, zaman zaman sayıları 2-5 arasında değişen ortaklıklar mevcuttur, ihale süreleri 70 günle başlayıp 3 yıla kadar uzamakta, daha çok 1 yılla sınırlandırılanlar ağır basmaktadır. Ayrıca devlet kurumlarını ve toplum hayatını sarsacak köklü değişiklikler yaşanmamıştır. Buradan hareketle, zamanla sistemin kendi içyapısındaki değişimin – iltizam, emanet, malikâne – iltizam uygulamalarını maliye ve reaya açısından sıkıntılı hale getirdiği iddia edilebilir.

Anahtar Kelimeler

Mukataa, Mültezim, Malikâne, Vergi, Dirlik

Abstract

Our study suggests that the tax farming system (iltizam) in Lârende has found a wide ground of application in the 16th century, and seeks to answer the question of why the complaints about the system arose in the following periods, not in this century. For this purpose, research on some matters as multazims, subcontractor multazims, warrants, taxpayment periods, one or more items of mukataas, saving forms of mukataas (has, zeamet, timar, foundation, property), sums of mukataa units etc. in the system, some differences have been determined according to the applications of 17th century and 18. centuries. According to this, mukataas are varied in terms of savings and the number of multazims competing to get mukataas and the competition is quite high. There is almost no any multazim seized more than one mukataa. the number of subcontractors is quite low. there is not yet a group of multazim fed by rent. There are partnerships varying from 2 to 5. Tender process start with

* Bu çalışma, 20-22.06.2019 tarihleri arasında Karaman'da düzenlenen Karaman Sempozyumu'nda, aynı adla, sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

* Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-3358-384X> dyoruk@gmail.com

Gönderim Tarihi: 26.07.2019
Kabul Tarihi: 15.10.2019

70 days and extend to 3 years but most of all restricted to one year. In addition, there were no fundamental changes that would shake the state institutions and society. From this point of view, it can be argued that the change in the internal structure of the system (iltizam, emanet, malikâne) over time made tax farming practices (iltizam) troublesome in terms of finance and reaya.

•

Keywords

Mukataa, Multazim, Malikâne, Tax, Dirlik

GİRİŞ

Osmanlı mali tarihiyle ilgili yapılan araştırmalarının önemli bir kısmını mukataalar bahsi oluşturmaktadır. Mukataaların türleri, hangi vergi kalemlerinden oluştukları, ihale bedelleri, ihale süreleri ve süreçleri, ihaleye katılanlar, alıcılar, alıcıların sosyal statüleri, kefilleri vs. gibi hususlar üzerinden pek çok çalışma yürütülmüştür (Tabakoğlu 1985; Cezar 1986; Khoury 1999; Çakır 2003; Özvar 2003; Salzman 2011). Özellikle, 18. yüzyılda ayan adı altındaki zümrelerin ortaya çıkışındaki temel etkenin mukataa ve malikâne imtiyazları olduğu belirtilmiştir (Pamuk 2005: 140-152; İnalçık 2016: 62-95). Modern öncesi devlet yapılanmalarında vergi gelirlerinin yaklaşık % 70'inin askeri harcamalara sarf edildiği bilinmektedir. Osmanlı merkezi hazinesinin gelirleri doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre, askeri hizmet karşılığı belli bir bölgenin gelirini toplama hakkını elinde tutan tımarlı sipahiler, zaimler ve bazı has sahiplerinin vergi gelirleri doğrudan ilgili kişilerce veya adamlarınca toplanıp tasarruf edilirdi. Bunun yanında padişah hasları, cizye, ağnam, tuzla, maden, iskele, liman, gümrük, avarız, tekâlif-i divaniye vergileri de merkezi hazineye aktarılır, harcamalar da buradan yapılırdı (Tabakoğlu 1985: 120-122; Tabakoğlu 1997: 177; Demirtaş 2012: 229).

Timar sistemi, sipahi-reaya arasına herhangi bir aracı girmediğinden, vergi kaybının olmadığı ve reaya daha fazla vergi yükünün bindirilmediği ideal bir vergi toplama yöntemi olarak algılanagelmıştır. Kılıç, kalkan, ok, yay, mızrak, gürz vs. orta çağ savaş teçhizatlarını kullanan tımarlı sipahilerin savaş meydanlarındaki pozisyonlarını yitirmesine bağlı olarak, bu vergi toplama biçimi de yaygınlığını kaybetmiştir. Ateşli silahların ve bu silahları kullanan askerlerin ordularda istihdam edilerek, kırsal alanlarla alınmasıyla birlikte bunlara nakdi ödeme yapılma zorunluluğu doğmuş, bu da daha fazla oranda vergi gelirlerinin merkezi hazineye transferini gündeme getirmiştir (Özvar 2003: 9-19). Ancak, Osmanlı maliyesinin taşradaki vergileri merkeze aktarabilecek ne yeterli memuru, ne de buna uygun alt yapısı vardı - Bu mesele Tanzimat dönemine kadar devam edecek, maliyenin merkezileştirilmesi çabalarıyla çözülmeye çalışılacaktır- (Kahraman – Pamuk 2009: 31-33). O halde yapılması gereken, vergi toplama işinin özelleştirilmesiydi, nitekim öyle de oldu. Bir veya birden fazla vergi kaleminin köy, kaza, sancak hatta eyalet ölçeğinde birleştirilmesiyle oluşan vergi üniteleri mukataa haline getirilmiş, böylelikle merkezde veya taşrada düzenlenen müzayedelerle özel şahıslara devredilmiştir. Bu devir işlemi iltizam, emanet ve malikâne adı verilen üç yöntemle gerçekleştirilmiştir.

Kaynağı Roma ve İslam'ın ilk dönemlerine kadar giden iltizam usulünün Osmanlılardaki tatbikini erken dönemlerden itibaren takip etmek mümkündür. Zira yukarıda da değinildiği gibi dirlik ve vakıf-mülk sahiplerine tahsis edilen gelirlerin dışında, hazine-i amireye aktarılabilecek olan vergiler mukataaya dönüştürülerek havass-ı hümayun adı altında kaydedilmişlerdir. Merkezi hazineye gidecek olan bu mukataa gelirleri iltizam (kar-zarar şahsın kendisine ait) ve emanet (kar-zarar devlete ait) usulüyle işletilmişlerdir (Küçükkalay – Çelikkaya 2010: 885). Dolayısıyla mukataa, iltizam-emanet sistemi 17. yüzyılda ortaya çıkan kurumsal yapılar değil, erken dönemden beri var olan uygulamalardır (İnalçık 1987: XXXV; Çakır 2003: 31-40). Ancak bu yüzyıldan itibaren, dirlik sahipleri - tımarlı sipahiler - yerine Anadolu kökenli saruca ve sekbanlar ile kapıkulu kökenli yeniçerilerin sayısı ve istihdamının artırılmasıyla, söz konusu sistem çok daha fazla yaygınlık kazanmaya başlayacaktır (İnalçık 2016: 25-32, 57-64). İltizamın işleyişindeki bazı aksaklıklar nedeniyle 1695 yılında mukataalar

kayd-ı hayat şartıyla malikânelere dönüştürülecek İstanbul ve taşradaki müzayedelere çok sayıda müteşebbis ilgi duyacaktır (Özvar, 2003: 20).

Devletin kuruluşundan beri bir şekilde varlığı bilinen iltizam uygulamasına yönelik eleştiriler daha çok 17. yüzyılda başlamakta (Koçi Bey 1993: 105-106; Defterdar Sarı Mehmet Paşa 1992: 70), 19. yüzyıl sonlarına kadar uzanmaktadır. Bu olumsuzlukların başında mültezimler tarafından ahaliye baskı yapıldığı, daha fazla vergi alınmaya çalışıldığı ve zulme uğratıldığı gibi hususlar gelmektedir (Tanzimat Fermanı hakkında bk. *Düstur* 1289: 4-7; Kili – Gözübüyük 1985: 11-13; Özbek 2015: 39-74). O halde, sorunu iltizamda değil, zamanla bu sistemin geçirdiği evrede ve bileşenlerinde aramak daha doğru bir yaklaşım olsa gerek. Zira sistem sanıldığı gibi aksine 15-16. yüzyıllarda da yaygın bir şekilde tatbik edilmesine rağmen, bu döneme ait kaynaklarda iltizama yönelik olumsuz görüşlerin henüz yaygınlık kazanmadığı söylenebilir (Bazı adaletnâmelerde mültezimlerin usulsüzlüklerinden söz edilmektedir bk. İnalçık 1965: 73). Bu çerçevede çalışmanın problematiğini iltizamın tatbikinde dönemlere göre farklılıklar olduğu, bu farklılıkların da sistemin bileşenlerindeki ve devletin kendi iç yapısındaki değişimden kaynaklandığı düşüncesi oluşturmaktadır.

LÂRENDE MUKATAALARI

Hazineye ait bir kısım vergilerden oluşturulan mali birim anlamına gelen mukataa teriminin Osmanlı maliyesinde oldukça yaygın bir kullanımı vardır. Mukataalar, belli bir meblağ karşılığında özel kişilere iltizama verilerek veya memurlara emaneten teslim edilerek işletilirdi (Genç 2006: 129). Hazineye aktarılacak vergi gelirlerinin yanında, timar sistemi içindeki dirlik sahipleriyle, vakıflara ait gelirler de pekâlâ mukataa haline getirilip iltizama sunulabilirdi (Sadreddin Konevi vakfına ait köylerin öşür gelirlerinin iltizamla toplatıldığına dair örnekler için bk. Yörük 2013: 50-85). Özellikle vakıf sektöründeki gelirlerin toplanmasında da bu usulün tatbik edildiği bilinen bir gerçektir. 16. yüzyıl kaza, sancak ve eyalet ölçeğindeki mukataalar hakkındaki malumatımız daha çok Mufassal, İcmal ve Mültezim defterleri ile Şer'îye Sicillerine dayanmaktadır. Lârende kazası özelinde çalışmanın ana kaynağını 324 Numaralı Karaman Şer'îye Sicili oluşturmaktadır. Söz konusu kaynak, 2006 yılında Aköz tarafından günümüz harfleriyle özet şeklinde yayınlanmıştır (Aköz 2006). Bu kadı sicilinin en büyük özelliği Lârende'nin en eski, Osmanlı Anadolu'suna ait erken tarihli defterlerden biri olmasının yanında, içerik ve tertip açısından da geç tarihli sicillerden farklılaşmasıdır. Sicili bizim açımızdan önemli kılan husus ise içerisindeki yaygın mukataa sözleşmelerinin varlığıdır. Bahsi geçen kadı sicilinin yanında Mufassal ve İcmal defterlerdeki verilerden de zaman zaman karşılaştırma amacıyla yararlanılmıştır.

Mufassal defterlerde ilgili şehrin mahallelerinden sonra köylere geçmeden önce şehre ve kazaya ait vergi gelirleri yazılır, öşür, resim ve mukataa üniteleri belirtilirdi. Elimizdeki 1500, 1518, 1530, 1539 ve 1584 tarihlerine ait defterlerden şehir/kazadaki mukataa kalemlerinin neler olduğu, bunlardan da ne kadar vergi alındığını görebiliyoruz (BOA TT 40: 904; BOA TT 63: 165-166; BOA TT 387: 106-108; BOA TT 415: 122; TKGM TT 104: 142b-143a). Yine İcmal defterlerdeki verilerden de bu mukataaların kimlere veya hangi dirliklere tahsis edildiğini öğrenebiliyoruz (BOA TT 387: 106-108). Mufassal defterlerdeki verilere göre Lârende kazasına ait mukataa sayısı 10-14 arasında gidip gelirken, gelirleri de 84.786 – 201.950 akçe arasında değişmektedir. İncelediğimiz döneme yakın olan 1530 tarihli Muhasebe – İcmal defterde ise mukataa adedi 22, bunlardan elde edilen gelir de 249.910 akçeye ulaşmaktadır (BOA TT 387: 106-108; T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı 1996: 106-108). Mufassal defterlerdeki sayı ve hâsıl miktarından farklılaşan 1530 yazımının en büyük özelliği şehre ait bütün vergi kalemlerini mukataa başlığı altında gösterilmesinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca hangi mukataa kalemlerinin kimler tarafından (padişah, beylerbeyi vs.) tasarruf edildiği de belirtilmektedir. Bu doğrultuda kıyaslama ve karşılaştırma yapabileceğimiz birinci sıradaki kaynağımızı 1530 tarihli Muhasebe-İcmal defter, diğer kaynağımızı ise 1539 tarihli Mufassal defter oluşturmaktadır. Söz konusu defterde şehre/kazaya ait vergi adedi 25 iken bunlardan sadece 14'ü mukataa başlığı altında verilmektedir. Vergilerin toplamı 275.150 akçe iken mukataalara ait gelir yekûnu 201.950 akçede kalmaktadır (BOA TT 415: 122).

Aşağıdaki Tablo I'de de görüleceği üzere, mukataalar meythane, bozahane, boyahane vs. gibi tek bir kalemden oluşabileceği gibi mirabiye, bad-ı heva, beytülmal ve ihtisap gibi vergiler de birden fazla kalemin veya ilgili şehir ve kazanın hatta civar kazaları bile içine alabilirdi. Bu nedenle şehre veya kazaya ait vergilerin toplamını net olarak belirlemek mümkün olmasa da böyle bir çalışma tamamen faydasız da değildir.

Tablo I: Lârende Mukataaları (1530-1539)

Sıra	Vergi Çeşidi	1530	1539
1	M. İhtisâb maa resm-i kabbân ve bâc-ı meyve	60.000	65.000
2	M. Meyhâne	12.000	-
3	M. Şemhâne ve bezirhâne (Yağhâne ve şemhâne ve bezirhâne-i nefis-i şehir maa yağhâne ve bezirhâne-i nevâhi-i Lârende 1539)	7.000	4.000
4	M. Zemin ve bağhâne (Zeminhâ-i debbağhâne 1539)	1.000	0
5	M. Mirâb-ı şehir (maa rüsum-ı asiyâbhâ-i nefis-i şehir 1539)	10.000	10.000
6	M. Bağât-ı şehir	6.300	-
7	M. Öşr-i gallât-ı şehir ve mahsul-i Hatunözü	10.000	-
8	M. Resm-i ağnâm-ı şehir	1.000	-
9	M. Beytülmal ve mâl-ı gâib ve mâl-ı mefkûd ve avâbık ve yava	2.000	4.000
10	M. Bazar-ı siyah (Bâc-ı bazâristan 1539) ve bâc-ı esir ve esb ve gâv ve kirbâs ve nemek	60.000	50.000
11	M. Tamga-yı dülbend ve boğasi der kazâ-i Lârende tabi-i liva-i Konya ve kaza-i Ermenek ve Mud tabi-i liva-i İçil ve gayri	-	30.000
12	M. Boyahâne	20.000	20.000
13	M. Niyâbet ve bâd-ı hevâ nefis-i Lârende	12.000	10.000
14	M. Mirâbiye-i liva-i Lârende ve nisf resm-i ağnâm ve nisf bâd-ı hevâ an-reâyâ-yı sipâhiyân ve merdân-ı kal'a gayr-i ez-timarhâ-i serbest	30.000	-
15	M. Başhâne ve debbağhâne	2.000	2.200
16	M. Bozahâne	1.000	1.000
17	M. Bağ-ı Murad	210	350
18	M. Öşr-i kovan-ı şehir	1.000	-
19	M. Serasesân nefis-i Lârende	10.000	3.400
20	M. Çayır-ı Çavuş ve çayır-ı Sıdırva	1.300	-
21	M. Çayır-ı Boyalık	500	-
22	M. Mirabi-i âb-ı Foni Deresi der-liva-i mezkûr	2.000	2.000
23	M. Zeminhâ-i der-nefis-i Lârende 5 kıt'a	600	-
		249.910	201.950
1	Öşr-i meyve-i bağât-ı şehir	-	6.000

2	Öşr-i gallât-ı şehir ve mahsul-i Hatunözü maa salâriye min arazi-i vakf ve deştânî ve resm-i arûs	-	12.000
3	Resm-i ağnâm-ı merdüm-i şehir-i Lârende ...	-	1.500
4	Öşr-i kovan-ı merdüm-i şehir	-	1.000
5	Çayır-ı Çavuş ve çayır-ı Sıdırva	-	1.300
6	Adet-i emîrâne-i kazâ-i Lârende ve kaza-i Belviran an-nısf bâd-ı hevâ ve nısf resm-i arûsâne-i reâyâ-i sipâhiyân ve merdân-ı kılâ' gayr-i ez-timarhâ-i serbest An-kaza-i Lârende 15.000 An-kaza-i belviran 7.000	-	22.000
7	Resm-i arûsâne-i mustahfızân-ı Kal'a-i Lârende	-	100
8	Zeminhâ-i der-nefs-i Lârende 5 kıt'a der-tasarruf-ı Hacı veled-i Pir Gâyib ve Hamza-i Güvenç ber-vech-i tapu, öşr-i gallât	-	800
9	Beytûlmal ve mâl-ı gâib ve mâl-ı mefkûd ve yava ve avâbık nevâhi-i kazâ-i Lârende der nefsi-i şehir ki müstakil kalemdir	-	7.000
10	Bâc-ı bazar-ı galle ber mûceb-i adet-i kadime der kaza-i Lârende ve Seydişehir ve Belviran ve liva-i İçil ve kaza-i Niğge ve Anduğu ve gayri	-	20.000
11	Riyaset-i akzâ kaza-yı Lârende ve kaza-i Niğdeve kaza-i Ereğli der tasarruf-ı Hüsrev veled-i Kapucu Yusuf	-	1.500
		-	73.200
	Genel Toplam	249.910	275.150

Kaynak: BOA TT 387: 106-108; BOA TT 415: 122; Gümüşçü 2001: 80-81.

Arşiv kaynakları ile incelediğimiz defterdeki mukataa birimleri ve gelirleri birbirinden oldukça farklılık göstermektedir. Mufassal defterlerde genelde has ve zeametlere tahsis edilen mukataalar mevcut iken, üzerinde çalıştığımız defterde has, zeamet, timar, vakıf ve mülk sahiplerinin de yer aldığı geniş bir mukataa yelpazesi bulunmaktadır. Bu durum vergi gelirlerinin mukataaya dönüştürülerek özel şahıslar eliyle toplanması uygulamasının ne kadar yaygın olduğuna işaret etmektedir. Dükkân ve yer kiralari dışında tespit edebildiğimiz 71 kalem mukataa birimi bulunmakta, bunların da 25'i has, 2'si zeamet, 24'ü timar, 15'i vakıf, 5'i de mülktür (Bk. Tablo II). Mülk ve vakıf gelirleri daha çok han, hamam ve değirmenlerden, timar gelirleri köylerden, has ve zeamet gelirleri ise şehir merkezi ile kaza bünyesindeki vergilerden müteşekkildir. Bu husus, mukataaların sadece hazine-i amireye ait gelirlerde değil, diğer dirlik çeşitlerinde de geniş bir uygulama alanı bulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Aslına bakılırsa 71 mukataayı elinde bulunduran has, zeamet, timar, vakıf ve mülk sahipleri birinci el mutasarrıflar iken işletmesini üzerlerine alan kişiler ise ikinci veya üçüncü şahıslardır. Ancak, ikinci şahısları taşeron mültezimler olarak görmek ve değerlendirmek de mümkün değildir. Üçüncü şahıslar taşeron grubuna girse de sistem içindeki varlıkları oldukça düşüktür.

Timar birimiyle anılan dirliklerin sahipleri tarafından mukataa haline getirilerek bir müzayede ile en yüksek meblağı teklif eden müteşebbislere devredilmesi (bk. Akdağ 1995: 254-261), konumuz açısından oldukça önemlidir. Timar ve iltizam uygulamaları her ne kadar birbirinin alternatifi olarak algılsa da, Lârende'de bunun aksine pek çok timarın iltizamla mültezimlerin eline geçtiği açık bir şekilde görülmektedir. Toprak dirliklerinin iltizama dönüşümünü Berkes, 1544'te sadrazam olan Rüstem Paşa ile ilişkilendirirken (2013: 284-285) İnalçık, ilk devirlerden itibaren bu tür uygulamaların geniş ölçüde tatbik edildiğinden söz

etmektedir (1987: XXXV). Buna göre mevcut timar birimlerinden ne kadarının iltizama konu olduğuna baktığımızda, karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: 1522-1525 yılları arasında 62, 1537-1538 yılları arasında ise 65 timarın varlığı tespit edilmektedir (Aköz 2006: 187-193). Bu çerçevede, Lârende'deki timar birimlerinin yaklaşık % 37-38'inin mültezimlerle eliyle işletildiğini söylemek mümkündür. Bu hususu, geçici mi, yoksa doğal bir gelişme olarak mı tayin etmek bizim açımızdan oldukça belirsizdir. Gelirlerinin tamamını veya bir kısmını mültezimlere devreden tımarlı sipahilerin veya ehl-i örfün iltizam sektöründeki diğer mukataalara ilgi duymadıkları, mültezim isimlerinden anlaşılmaktadır. O halde, söz konusu sipahilerin timarlarını mültezimlere devretmelerinin gerekçeleri nelerdir? En önemli sebep, sipahilerin askerî ve idarî harcamalarının yanında geçim masraflarını karşılamak için topladıkları aynı vergileri nakde çevirme zorunluluklarıdır. Ayrıca, hasat zamanında seferde olma ihtimaline karşı gelirlerini garanti altına alma düşüncesi, mevsimsel sıkıntılar ve vergi toplama sürecindeki maliyetler de dirlik sahiplerini böyle bir yola itmiş olabilir (Geniş bilgi için bk. Akdağ 1995: 254-261). Böylelikle sipahiler yaşadıkları köylerin ve diğer kırsal toplulukların piyasaya en fazla yönelen ve en fazla para kullanan üyeleri olmuşlardır (Pamuk 2006: 28).

Mukataalardaki iltizam süreleri 1-3 yıl arasında değişmekle birlikte, genellikle 3, 9 hatta 12 yıla kadar da gidebilirdi. Uzun süreli mukataalar daha çok hazineye ait vergilerin tahsilinde (Genç 2000c: 155) karşımıza çıktığından, yerel ölçekte Lârende'deki vergilerin neredeyse tamamının padişah ve beylerbeyi hasları ile timar ve vakıflara tahsis edilmiş olması nedeniyle, bölgedeki iltizam sözleşmeleri ağırlıklı olarak 1 yıllığına verilmiştir. 3 yıl süreyle verilen vergi ünitesi 6 kalemden toplanmakta (bâc-ı keyl, ihtisap, Lârende hasları, karabâzâr ve niyâbet, Mud şehri bâd-ı hevâ ve cürm-i cinâyet ve tamgâ-i vilâyet-i Karaman), onlar da mevcut mukataa birimlerinin en yüksek dilimlerini oluşturmaktadır. Bunun dışında bazı mukataaların günlük belli bir ücret üzerinden ihale edildiği de görülmektedir. Mukataaların gelirleri günlük, aylık, kile vs. gibi farklı ölçeklerle verilmesi nedeniyle 1533 ve 1534 yıllarına ait toplamlar tespit edilememektedir.

Tablo II- Lârende Mukataaları (1532-1535)

Sıra	Mukataa Adı	Tasarruf Biçimi	Süre	1533 Akçe	1534 Akçe
1	M. Asesân-ı içeri şehir	Timar	5 ay	150	-
2	M. Asesbaşılık	Timar	1 yıl	2800	-
3	M. Bâc-ı bâzâr	Has	15 pazar	9975	-
4	M. Bâc-ı keyl	Has ?	3 yıl	17.100	-
5	M. Bâd-ı hevâ-i karye-i İlisıra	Has	1 yıl	0	-
6	M. Bağ akçesi ve mîrâblığı	Has	-	5000	-
7	M. Başhâne	Timar	Günlük	6	4
8	M. Bâzâr-ı siyâh ve niyâbet-i nefis-i şehir	Has	1 yıl	-	67.000
9	M. Bezir yağı	Has	1 yıl	-	8800
10	M. Boyahâne	Zeamet	70 gün	3596	-
11	M. Çayır-ı Kîçikoru	Timar	1 yıl	-	400
12	M. Debbâğhâne	Timar	1 yıl	1000	-
13	M. Haymana	Has	2 yıl	Silik	-
14	M. Haymana perâkende ve mu'tak kullar ve câriyeler	Has	1 yıl	-	2000

15	M. İçeri şehir ihtisâbı	Has	1 yıl	1500	2250
16	M. İhtisâb	Has	3 yıl	350.000	334.500
17	M. İhzâriye	Has	1 yıl	700	-
18	M. Kabbân vezzânlığı	Timar ?	1 yıl	1900	-
19	M. Resm-i kassâbân	Zeamet	Günlük	0	40
20	M. Lârende hasları	Has	3 yıl	300.000	350.000
21	M. Lütî Paşa'nın timarı olan karabâzâr ve niyâbet ve nefis-i şehrin işin(i)	Has	3 yıl	0	-
22	M. Mehmed Beğ'in Tarsus'da olan timarı	Timar	Belli değil	0	-
23	M. Melis-i (?) şehir	Timar	1 yıl	400	0
24	M. Meyhâne	Has	1 yıl	0	4025
25	M. Mezraa-i Ahişeref tâbi-i karye-i Mandasun	Has	1 yı	0	100 kile
26	M. Mîrâbiye	Has	1 yıl	0	5000
27	M. Mud şehri bâd-ı hevâ ve cürm-i cinâyet	Has	3 yıl	66.000	66.000
28	M. Musa Beğ hasları	Has	1 yıl	-	10.000
29	M. Nefs-i Lârende deştânlığı	Has	1 yıl	120	200
30	M. Resm-i ağnâm-ı İç-il Beği Musa	Has	1 yıl	0	9800
31	M. Suğla	Has	1 yıl	200 kile	-
32	M. Şâb	Has	1 yıl	11.000	15.000
33	M. Şem'hâne	Has	1 yıl	800	750
34	M. Tamgâ-i Vilâyet-i Karaman	Has	3 yıl	134.000	-
35	M. Yava ve beytül-mâl ve abd-ı avâbık	Timar	1 yıl	0	1100
36	M. Timar-ı karye-i Çoğlu ve karye-i Kal'acık ve karye-i Mercik ve Karalgazi ve Balime ve Karalar ve Çardaklar ve İdris ve Dağdafgandos	Timar	1 yıl	6550 kile	-
37	M. Karye-i Çardaklar ve Karalar ve Balime gallâtı	Timar	1 yıl	1300	-
38	M. Timar-ı karye-i Dafda	Timar	1 yıl	-	1500
39	M. Timar-ı karye-i Dinek	Timar	1 yıl	670 kile	-
40	M. Timar-ı karye-i Fenârik	Timar	1 yıl	-	290 kile
41	M. Timar-ı karye-i Fisandun	Timar	1 yıl	90 kile	-
42	M. Timar-ı karye-i Gaferyad	Timar	1 yıl	1770 kile	-
43	M. Timar-ı karye-i İlisıra	Timar	1 yıl	400 kile	-
44	M. Timar-ı karye-i Kalıblar	Has	1 yıl	100 kile	-
45	M. Timar-ı karye-i Karacalar	Timar	1 yıl	1000 kile	-
46	M. Timar-ı karye-i Kayı ve Ahişeref Mezraası	Timar	1 yıl	780 kile	-
47	M. Timar-ı karye-i Kutluköy	Timar	1 yıl	770 kile	-
48	M. Timar-ı karye-i Oyuklu	Timar	1 yıl	400 kile	-

49	M. Timar-ı karye-i Selarek ve Dazla'nın? melisi	Timar	1 yıl	0	-
50	M. Timar-ı karye-i Sınukahur	Timar	1 yıl	540 kile	-
51	M. Timar-ı karye-i Zosta	Timar	1 yıl	300 kile	-
52	M. Vakf- karye-i Balganda	Vakıf	1 yıl	-	4500
53	M. Vakf-ı mezraahâ-i zâviye-i Hacı Evkâf	Vakıf	1 yıl	1700 kile	-
54	M. Asiyâb-ı Çeltek	Vakıf	Günlük	12	-
55	M. Asiyâb-ı Emir Musa	Vakıf	Günlük	1	-
56	M. Asiyâb-ı Gürmü	Mülk ?	1 yıl	1890	-
57	M. Asiyâb-ı Hânkâh	Vakıf	Günlük	8	-
58	M. Asiyâb-ı Medrese-i Zincirli	Vakıf	1 yıl	1000	-
59	M. Asiyâb-ı Mehmed b. Hacı Yusuf	Mülk	1 yıl	470 kile	-
60	M. Asiyâb-ı Subaşı	Vakıf	Günlük	6	-
61	M. Asiyâb-ı Timurtaş	Mülk	90 gün	100	-
62	M. Emir Musa Hamamı	Vakıf	Günlük	-	9
63	M. Emirşâh Hamamı	Vakıf	1 yıl	300	-
64	M. Fenâri Hamamı	Vakıf	Günlük	-	14
65	M. Hatûniye Hamamı	Vakıf	Günlük	5	-
66	M. La'l Hamamı	Vakıf	Günlük	25	-
67	M. Nasuh Beğ Hamamı	Vakıf	Günlük	12	12
68	M. Seydi Hamamı	Mülk	Günlük	14	13
69	M. Süleyman Paşa Hamamı	Vakıf	Günlük	-	8
70	M. Nasuh Beğ Hanı	Mülk	1 yıl	4500	-
71	M. Piri Paşa Hanı	Vakıf	1 yıl	4500	3 yıl/ 4500

İncelediğimiz dönemdeki mukataalar ve gelirleri ile 1530 ve 1539 tahrirlerindeki arasında gerek isim, gerekse meblağ bakımından ciddi farklılar göze çarpmaktadır. Bunların başında ihtisap mukataası gelmektedir. Mukataayla ilgili kayıtlar 9 Temmuz 1532'de başlamakta 3 Ağustos 1534'te bitmektedir. Mukataanın tahrirlerdeki geliri 1530 – 1539 arasında yıllık 60.000 – 65.000 akçe arasında değişirken 1532-1534 arasındaki iltizam sözleşmelerinde 3 seneliğine 350.000 – 334.500 akçe arasında değişkenlik göstermiş ve alıcı bulabilmiştir. Bu süre zarfında 6 kez miktar artışına sahne olmuş ve 3 kez el değiştirmiştir (Aköz 2006: 3, 4, 10, 12, 24, 25, 28, 271). Mukataadaki artış sürelerine bakıldığında düzenli bir zaman aralığı görülmemekte, 2-7 ay arasında değiştiği dikkat çekmektedir. Tahrirlerdeki yıllık 60.000 – 65.000 arasındaki gelirlerle karşılaştırıldığında kârlı bir işletme olduğu söylenebilir. Nitekim yıllık 116.666 – 111.500 akçe arasında değişen ihale bedelleri buna delalet etmektedir. Bu husus tahrir defterlerindeki verilerin gerçeği yansıtmaktan uzak olduğu yönünde yorumlanabileceği gibi, ihtisap mukataasının zamanla farklı kalemlerle desteklenmesi sonucunda söz konusu artışların gerçekleştiği de iddia edilebilir (Karşılaştırmak için bk. Yörük – Temel 2018: 339). Nitekim 22 Eylül 1533 tarihli sözleşmede 255.000 akçelik mukataa “*nefs-i Lârende'nin ihtisâb ve ihtisâba müteallik olan kalemleri ve bâc-ı keyli*” şeklinde geçmektedir (Benzer durum XVIII. yüzyıl başlarında da görülmektedir bk. Yörük – Temel 2018: 339, 347-348). Hâlbuki bir önceki 10 Mayıs 1533 tarihli sözleşmede ihale bedeli 247.000 akçede kalmıştı (XVIII. yüzyılın başlarında bu mukataanın yıllık malı 152.100 akçe iken yüzyılın sonlarına doğru yıllık malı 175.893 akçeye yükselmiştir. Bk. Yörük – Temel 2018: 339). Bu husus ikinci şıkkı desteklemekle birlikte, asgari

düzeyde dahi olsa tahrir defterlerindeki verilere ihtiyatla yaklaşılmasını (Ünal 1995: 298, 299) öneren söylemle de ilişkilendirilebilir. Benzer durum *tamga-i vilâyet-i Karaman* ile *bâzâr-ı siyâh ve niyâbet-i nefis-i şehir* mukataalarında da görülmektedir. Ne var ki bu husus, bazı mukataa kalemleriyle sınırlı kalırken boyahane, mîrâbiye, aseslik gibi ünitelerde de tahrirlerdeki meblağlardan daha düşük seviyelerde seyretmektedir. Bunların dışında tahrir defterlerindeki mukataalar ile incelediğimiz defterdeki mukataa birimleri arasındaki farklılığa da dikkat çekmek gerekir.

Mukataaların iltizama verilmesinde rol oynayan kişiler dirliğin tasarruf biçimine göre değişmektedir: Haslarda genellikle eminler, timarlarda sipahinin kendisi veya vekili, vakıflarda ise mütevelliler öne çıkmaktadır. Bu kişiler mukataaların ihaleye çıkarılması, ilgili kişilere devredilmesi, teklif artışlarının kadı mahkemesine taşınarak dikkatle takip edilmesi, mültezimlerden mukataaya dair ödemelerin teslim alınması gibi işleri yürütürlerdi. Örneğin 26 Şubat 1533 tarihli duruşmada Lârende'deki padişah haslarının emini olan Mehmed Ağa'yı, kardeşi Ali b. Sadaka temsil etmiş, Süleyman b. Mustafa ve Pir Ahmed b. Hamza adlı mültezimler, bir aylık pazar akçesi olan 2140 akçeyi vekil Ali b. Sadaka'ya vermişlerdir (Aköz 2006: 6). Bunun yanında, dirlik sahiplerinden daha çok tımarlı sipahiler zaman zaman bizzat işlerinin takipçisi olmuşlardır (Aköz 2006: 296. *Karye-i Fisandun sipâhilerinden Emirza b. Mustafa'nın karye-i mezkûre gallâtından bana â'id olan galleyi 90 kile galleye ki 50 kilesi buğday ve 40 kilesi arpadır karye-i mezkûre kethüdâsı Karagöz'e mukâta'aya verdim deyüb*)

Mukataaların her birinin aynı oranda karlı ve cazip olmadığı bilinen bir gerçektir. Buna göre karlı görülen mukataalarda çetin bir rekabet, diğerlerinde ise durgun ve hareketsiz bir ihale süreci yaşanmış olmalıdır. Bu çerçevede, ele aldığımız mukataalardan 29'unda artış veya el değiştirme yaşanmış, diğerlerinde ise herhangi bir hareketlilik gözlenmemiştir. Durgun mukataaların bir kısmı mültezim ile emin arasındaki anlaşmazlık veya ödemelerle ilgili kayıtlardan derlendiği için bu tür hareketlerin görülmemesi doğal karşılanmalıdır. En sert rekabet meyhane mukataası ihalesinde meydana gelmiştir. 24 Haziran 1534 – 4 Mayıs 1535 tarihleri arasında yaklaşık bir yıl içinde tam 15 kez artırıma gidilmiş, 10 kez de el değiştirmiştir. Mukataa 24 Haziran 1534 tarihinde bir yıllığına ihaleye çıkarılmış Ahmed, Hamza ve Mehmed adlı üç ortaklı bir girişim tarafından bir yıllığına 1000 akçeye alınmış, ancak Alagöz adlı bir müteşebbis önce 200 akçe, sonra 100 akçe olmak üzere iki defa artırıma gitmiş, bu kez ihaleyi yürüten emin Hasan Ağa ihale müddetinde değişikliğe giderek iki yıl beş aya yükseltmiş, böylelikle ihale bedeli 5400 akçe olmuş, bu meblağ üzerinden yapılan tekliflerle mukataa 8050 akçeye kadar çıkmıştır (Aköz 2006: 22-24). Hâlbuki 1530 tahririnde meyhane mukataasının yıllık getirisi 12.000 akçe iken, 1539 tahririnde aynı mukataa için *hâliyâ merfû'* ifadesiyle, yürürlükten kaldırıldığı bilgisine yer verilmiştir. Benzer durum Konya (Yörük 2018: 244), Beyşehir (Erdoğan 2004: 11) ve Aksaray (Yörük 2005: 199) şehirlerinde de tespit edilmiş, Akşehir'de ise tamamen kaldırılmak yerine gelir seviyesi 7500 akçeden 1000 akçeye gerilediği görülmüştür (Ertürk 2011: 173). Bu husus, merkezi yönetimin 16. yüzyılın ortalarına doğru meyhaneleri kapatması ve Müslümanların müskirat içmelerini men' etmesi uygulamasıyla yakından ilgili olsa gerek (Emecen 1989: 69). Ancak pratikte bu yasağa pek uyulmadığı, hatta müşteri ve işletmecilerinin Müslüman olduğu (Benzer durum için bk. Yörük 2017: 367), şehirdeki gayrimüslim nüfusun azlığından (13-32 nefer) ve mültezimlerin kimliklerinden anlaşılmaktadır. Örneğin, meyhane mukataasını almak için kıyasıya mücadele eden dokuz girişimden beşi müstakıl, üçü iki, biri de üç ortaklıdır. Buradaki 14 müteşebbisten sadece Alagöz adlı kişi gayrimüslim iken diğerleri Müslümandır.

Meyhane dışında ihtisap (6 kez artış, 3 kez el değiştirmiş), içeri şehir ihtisabı (8 kez artış,

5 el değiştirmiş), asesbaşılık (5 kez artmış, 4 el değiştirmiş), bâc-ı keyl (5 kez artmış, 3 el değiştirmiş), Hacı Evkâf Zaviyesi'ne ait mezraalar (8 kez artmış, 3 el değiştirmiş), Dinek (6 kez artmış, 2 el değiştirmiş) ve Kayı (4 kez artmış, 3 el değiştirmiş) köyleri ile Piri Paşa Hanı (6 kez artmış, 3 el değiştirmiş) en fazla artış ve el değiştiren mukataaların başında gelmektedir. Belgelerden ihale bedellerinin ne kadarının peşin, ne kadarının taksitli ve bu taksitlerin periyodlarını tespit etmek maalesef mümkün değildir. Ayrıca mültezimlere kredi sağlayan kişi veya kişiler hakkında da herhangi bir veriye ulaşılamamaktadır.

Lârende'deki 71 mukataa yaklaşık 187 mültezim tarafından işletilmiştir. Mültezimlerden 6'sı Hacı, 1'i kasap, 1'i dede, 3'ü fakih, 2'si muhızır, 1'i çelebi, 1'i de kethüda unvanı taşımaktadır. Kethüda ve muhızır dışında ehl-i örf ile ilişkilendirebileceğimiz tek bir amil yoktur. Ayrıca yerel köklere işaret eden sosyal statü, lakap ve unvanla anılan kişilerin yok denecek kadar azlığı mahkemenin yazım tercihi olabileceği gibi, henüz yerel seçkinlerin bu tür ekonomik ilişkilere rağbet göstermediği şeklinde de yorumlanabilir. Yine bu husus, Lârende özelinde mültezimlerin daha çok yerel unsurlardan oluştuğuna delalet ederken, diğer yandan askerî-yönetici-ehli örf kesiminin bu sektördeki ağırlığını 17. yüzyıl başlarına kadar götürmektedir. Her ne kadar askeri zümre mensuplarının iltizam sektöründeki varlığı erken dönemlerle ilişkilendirilse de (Genç 2000c), Lârende özelinde bu husus gözlenmemektedir. Yerel ve sıradan insanlar olan mültezim veya mültezim adaylarının neredeyse tamamının şehir ahalisinden hatta köy sakinlerinden bile oldukları rahatlıkla söylenebilir. Örneğin, İç-il Beyi Musa Bey'in Eski-il, Lârende ve Ereğli kadıklıklarındaki haslarının rûsûm-ı ağnâmını önce Ereğli'ye tabi Armağanlar köyünden Seydi b. Abdi almış, fakat bir hafta sonra daha yüksek ücret veren Ece b. Tebrîk ve Mehmed b. Ahmed'e devretmek zorunda kalmıştır (Aköz 2006: 15). Yine, Suğla mukataasındaki miriye ait olan galleyi 150 kile arpa, burçak, nohut, zeyrek ve buğday ile resm-i bostan karşılığında tasarrufuna alan İsa b. Takiyüddin, mukataayı 50 kile arttırarak toplamda 200 kile galleye çıkaran Çoğlu köyünden Halil b. Pir Ahmed'e bırakmıştır (Aköz 2006: 7). Ayrıca, İlisıra köyünden Yusuf b. Akbaş (Aköz 2006: 14), Kerenit köyünden Yusuf b. Hoca Ahmed (Aköz 2006: 300), Fisandun köyü kethüdası Karagöz (Aköz 2006: 296), Kalıblar köyünden Seydi b. Habib (Aköz 2006: 300) çeşitli mukataaları üzerlerine almaya çalışırken, Şahin köyünden Hamza b. Mehmed (Aköz 2006: 297), Kerenit köyünden Hamza b. Mehmed (Aköz 2006: 292), Masara köyünden Dede b. Hacı Pir Ahmed (Aköz 2006: 306), Dafgandos köyünden Emirşâ b. Aydın ve Mestgân b. Gececi (Aköz 2006: 299) gibi köylüler de değirmen ve han işletmecisi olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu husus, yukarıda isimleri zikredilen köylülerin bir yandan mukataa bedellerini karşılayabilecek nitelikteki ekonomik güçlerine, diğer yandan girişimci ve müteşebbis ruhun sadece ehl-i örf ve şehirlilerde değil köylülerdeki varlığına da işaret etmesi bakımından önemlidir. Özellikle Armağanlar köyünden Seydi b. Abdi'nin tek başına 9000 akçe gibi oldukça yüksek bir bedeli karşılayabilmesi, bu konuya güzel bir örnek teşkil etmektedir. Köylerde yaşadıkları belirtilen bu kişiler 1539 tarihli Mufassal defterden takip edilerek hangi raiyyet vergilerine (çift, nim-çift, bennak, caba) muhatap oldukları tespit edilmeye çalışılmış, buradan da ilgili kişilerin ekonomik durumları hakkında değerlendirmeler yapılmak istenmiş, ne var ki Kerenit köyü sakinlerinden Hamza b. Mehmed dışındakilerin hiç birisi bulunamamıştır. Buradaki Hamza b. Mehmed'in yarım çift ölçeğindeki toprağıyla, yıllık 4500 akçe bedelle Piri Paşa Hanını işletebilecek kadar müteşebbis ve ekonomik durumunun iyi olduğunu söyleyebiliriz. Hâlbuki İnalçık, nim-çift vergisi ödeyen köylüleri çift vergisi ödeyenlere göre daha az toprağa ve tek bir öküze sahip, genç aileler olarak tanımlamıştır (İnalçık 2000: 194).

İhalelere katılan girişimcileri dinî aidiyet bakımından tasnif ettiğimizde Alagöz adlı tek

bir gayrimüslim dışında diğerlerinin hepsinin Müslüman oldukları görülmektedir. 16. yüzyılda gayrimüslimlerin sistem içinde azımsanmayacak sayıda yer almalarına rağmen, 17. yüzyılın ortalarından itibaren askeri zümre mensuplarının artışına bağlı olarak silinmeye başlandığı bilgisine yer verilmiştir (Genç 2000c: 156). Nitekim 1695-1697 yılları arasında ülke genelinde satışa çıkarılan 1113 malikânedan sadece 5 tanesinin gayrimüslimler tarafından alındığı belirtilmiştir (Özvar 2003: 164, malikânecilerin isimleri için de bk.: 209-291). Sistem içinde gayrimüslimler daha çok hazineye ödenecek muaccele bedellerinin temininde ortaya çıkacak, mültezimlere bir yandan kredi verirken diğer yandan da kefil olarak kendilerini göstereceklerdir (Pamuk 2005: 150-152). İncelenen dönemde Lârende'deki gayrimüslim müteşebbislerin veya mültezimlerin yokluğu, şehirdeki nüfuslarının azlığıyla alakalı olsa gerek.

Sektördeki 187 mültezim kaza genelindeki mukataaları alabilmek için genellikle bireysel, bazen de iki ile beş arasında değişen ortaklıklar kurarak mukataalardan pay kapma yarışı içine girmişlerdir. Bu çerçevede 83 tekli, 36 ikili, 9 üçlü, 1 dördü, 4 de beşli ortaklık kurularak toplam 133 girişim meydana getirilmiş, fakat bunlardan 42 tekli, 23 ikili, 3 üçlü, 3 de beşli ortaklıklardan oluşan toplam 71 girişim ve 113 mültezim sistem içinde ancak yer alabilmiştir. Diğer 74 mültezimin sistem dışına tamamen itildiğini söylemek de pek mümkün değildir. Zira sözü edilen kişilerin ihale bedellerini arttırmada rol oynamalarının yanında, zaman zaman üzerlerine aldıkları ve belli bir süre işlettikleri mukataalardaki fiyat artışlarına ayak uyduramadıklarından rakiplerine devretmek zorunda da kaldıklarını da belirtmek gerekir.

Tablo III- Lârende Mukataalarındaki Mültezimler (1532-1535)

Sayı	Mukataa Adı	Mültezimler	Mltzm adedi	Açıklamalar
1	Asesân-ı içeri şehir	Ramazan b. Hamza	1	-
2	Asesbaşılık	Hacı Ali b. Mahmud	1	Kefil Divane Ali
		Çini b. Musa	1	Nefsine ve zararına Seydi Ahmed b. Yusuf kefil
		Çini b. Musa İsa b. Ali	1	-
		Elvan b. Mehmedi	1	-
		Çini b. Musa Divane Ali	1	-
		Hacı Ali b. Mahmud Elvan b. Mehmedi	-	-
3	Bâc-ı bâzâr	Süleyman b. Mustafa Pir Ahmed b. Hamza Ali b. Sadaka	3	-
4	Bâc-ı keyl	Ali b. Hasan	1	-
		Ahi b. Sinan Veli b. Hamza Sinan b. Aydın Kaya b. Fahreddin	4	-
		İsmail b. Hasan İshak b. Pir Gayib	2	-
		Ali	1	-

5	Bâd-ı hevâ-i karye-i İlisıra	Yusuf b. Akbaş	1	İlisıra köyünden
6	Bağ akçesi ve mîrâblığı	Mehmed b. Tunci	1	-
		Mehmed b. Kazancı	1	-
7	Başhâne	Mahmud b. Ali	1	-
		İshak	1	-
8	Bâzâr-ı siyâh ve niyâbet-i nefis-i şehir	Celetoğlan Yusuf Mehmed b. Hüsam	2	-
9	Bezir yağı	Ahmed b. Hamza Mustafa b. Sofu	2	Kefiller İvad b. Halil Süleyman b. Davud
10	Boyahâne	Yusuf b. Dede	1	-
11	Çayır-ı Kışıkoru	Seydi Ali b. Süleyman	1	-
12	Debbağhâne	Mehmed b. Seydi Osman b. Habil Hacı İlyas b. İbrahim Mustafa b. Tebrik Hamza b Hızır	5	Mültezimler debbağhâne halkından
13	Haymana	Ahmed İlyas	2	-
14	Haymana perâkende ve mu'tak kullar ve câriyeler	Mehmed b. Yusuf Süleyman Mustafa	3	-
15	İçeri şehir ihtisâbı	Hamza b. Seydi	1	-
		Ahmed b. Abdullah Hamza b. Seydi	1	-
		Cafer b. Mustafa	1	Nefsine babası Mustafa kefil
		Mustafa b. Yusuf Mehmed b. Yusuf	2	-
16	İhtisâb	Süleyman b. Mustafa Pir Ahmed b. Hamza	2	-
		Mahmud b. İbrahim Ali b. Hasan	2	Kefiller Cömerd b. Çengel Hüsam b. Düdügü Tatar b. Ahmed

		Hızır b. Bektaş Mustafa b. Hacı İsa	2	Kefiller Satılmış b. Seydi Hacı Hamza b. Seydi Cafer b. Mustafa
		Süleyman b. Mustafa Pir Ahmed b. Hamza Hızır b. Bektaş	-	Kefiller Hamza b. Emir Hızır b. Satılmış İsa b. Ali
		Divane Ali b. Halil	1	-
17	İhzâriye	Ali b. Seydi Kemal b. Yusuf Abdullah b. Seydi Ahmed	3	-
		Muhzır Ali Muhzır Odabaş	2	-
18	Kabbân vezzânlığı	Yusuf b. Hamza	1	-
		Yusuf b. Bahşayış	1	-
19	Kassâban	Kasap Mustafa b. Ahi Musa	1	-
20	Lârende hasları	Hasan b. Mustafa	1	Hacı Ahi b. Mustafa kefil
		Hasan b. Mustafa Ali b. Hacı	1	Kefiller Karye-i Masara'dan Mahmud b. Aydın Karye-i mezkûreden Yusuf b. Hacı İlyas Karye-i Kalecik'den Bekir b. Davud Karye-i Filerdiç'den Mustafa b. Hızır
21	Lütfi Paşa'nın timarı olan karabâzâr ve niyâbet ve nefsi-i şehrin işin(i)	Tavşancıl b. Piri Ahmed b. İsa	2	-
22	Mehmed Beğ'in Tarsus'da olan timarı	Pir Ömer b. Hacı	1	Salur köyünden
23	Melis-i (?) şehir	Ebr b. Abdullah İbrahim b. Hacı Mahmud	2	-
24	Meyhâne	Ahmed Hamza Mehmed	3	-

		Alagöz	1	Zımmi
		Ahmed b. Abdullah Cafer b. Mustafa	2	-
		Emirşâh b. Tanrıvermiş	1	-
		Evrân b. Tanrıvermiş Mehmed b. Yusuf	2	-
		Ali b. Mahmud	1	-
		Abdi b. Hızır Veli b. Süleyman	2	-
		Sefer b. İsa	1	-
		Arslan b. Musa	1	-
25	Mezraa-i Ahişeref tâbi-i karye-i Mandasun	Pir Ahmed b. Hamza	1	-
		Şüca b. Erdoğmuş Ahi b. Mustafa	2	-
26	Mîrâbiye	Hayreddin b. Mustafa	1	-
		Hamza	1	-
27	Mud şehri bâd-ı hevâ ve cürm-i cinâyet	Esbiya İsa b. Emre	1	-
28	Musa Beğ hasları	Mehmed b. Şikari	1	-
29	Nefs-i Lârende deştânlığı	Süleyman b. Davud	1	-
		Hızır b. Satılmış	1	-
30	Resm-i ağnâm-ı İç-il Beği Musa	Seydi b. Abdi	1	Ereğli'ye tâbi Armağanlar köyünden
		Ece b. Tebrik Mehmed b. Ahmed	2	-
31	Suğla	İsa b. Takiyüddin	1	-
		Halil b. Pir Ahmed	1	Çoğlu köyünden
32	Şâb	-	-	-
33	Şem'hâne	Muharrem b. Mehmed el- helvayî	1	-
		Hızır b. Durduhan	1	-
34	Tamga-i vilâyet-i Karaman	Mehmed b. İbrahim	1	-
		Hayreddin b. Mustafa	1	-
		Hayreddin b. Mustafa Mehmed b. İbrahim	-	-
35	Yava, beytü'l-mâl ve abd-i avâbık der Lârende	İsmail b. Hasan Mustafa b. Sofu Süleyman b. Davud	3	-
36	Timar-ı karye-i Çoğlu, Kal'acık, Mercik, Karalgazi, Balime, Karalar, Çardaklar, İdris ve Dağdafgandos	Hüseyin b. Ali	1	-
		Emir b. Hamza	1	-
		Nasuh	1	-

37	Karye-i Çardaklar, Karalar ve Balime gallâtı	Musa b. Mihmad Abdülkerim b. İbrahim	2	-
		Bedel b. Salih Turgud b. Musa	2	-
38	Timar-ı karye-i Dafda	Pir Ahmed Kethüda b. Mehmed Kethüda	1	-
		İnce b. Tebrik Doğan b. Halil	2	-
39	Timar-ı karye-i Dinek	Osman b. Şikâri	1	-
		Mustafa b. Musa	1	-
		Mustafa Turahân	2	-
		Mustafa b. Bahşayış Turahân	1	-
40	Timar-ı karye-i Fenârik	Hüdaverdi b. Arab	1	-
41	Timar-ı karye-i Fisandun	Karagöz	1	Fisandun köyü kethüdası
42	Timar-ı karye-i Gaferyad	Nasuh b. Mehmed Beğ	1	-
43	Timar-ı karye-i İlisıra	Hacı Eyvad b. Evci İsmail b. Dede	2	-
44	Timar-ı karye-i Kalıblar	Seydi b. Habib	1	Kalıblar köyünden
45	Timar-ı karye-i Karacalar	Abdurrahman b. Evrenos Seydi Ali Çelebi	2	-
		Mehmed b. Seydi Ahmed	1	-
46	Timar-ı karye-i Kayı ve Ahişeref Mezraası	Pir Baba b. Resul Halil b. Satılmış Sinan b. Yusuf	3	-
		Yusuf b. Fakih	1	-
		Hoca b. Fakih	1	-
		Pir Ahmed b. Hamza Halil b. Satılmış	1	-
47	Timar-ı karye-i Kutluköy	Yusuf b. Hoca Ahmed	1	Kerenit köyünden
		Hacı Musa b. Musa Hacı	1	-
		İdris	1	-
48	Timar-ı karye-i Oyuklu	Göçübeği b. Mehmed	1	-
49	Timar-ı karye-i Selarek ve Dazla'nın? melisi	Minnet b. Fazıl Süleyman Çelebi b. Alaeddin Halife	2	-
50	Timar-ı karye-i Sınkahur	Musa b. Nasuh Yusuf b. Nasuh Mehmed b. Beni Nasuh b. Sevindik İsa b. Mahmud	5	-

51	Timar-ı karye-i Zosta	Musa b. Mürüvvet	1	-
52	Vakf-ı karye-i Balganda	Ümmet Fakih b. İsa Fakih	1	-
53	Vakf-ı mezraahâ-i zâviye-i Hacı Evkâf	Pir Ali Fakih b. Vakkas Dede Vefa Dede b. Pir Ahmed Dede Beni b. Veli Emirza b. Yusuf Dede Mahmud b. Vakkas Dede	5	-
		Abdullah b. Şeyh Ali	1	-
		Mezid Fakih Hızır Pir Gâyib	3	-
54	Asiyâb-ı Çeltek	Halil b. Abdi Ramazan b. Erdoğan	2	-
		Mustafa b. Yusuf	1	-
		Durmuş b. Erdoğan	1	-
55	Asiyâb-ı Emir Musa	Ali b. Işık Mehmed	1	-
56	Asiyâb-ı Gürmü	Halil b. Abdi	1	-
57	Asiyâb-ı Hânkâh	Veliyüddin b. Durmuş	1	-
58	Asiyâb-ı Medrese-i Zincirli	Hüdaverdi b. Emir Hüdaverdi b. Sevindik Mehmed b. İsa	3	-
		Hüdaverdi b. Emir Hüdavirdi b. Sevindik Mehmed b. İsa İbrahim b. Hasan Yakub b. Mahmud	2	-
59	Asiyâb-ı Mehmed b. Hacı Yusuf	Hamza b. Mehmed	1	Şahin köyünden
60	Asiyâb-ı Subaşı	Mehmed b. Seydi Ahmed Şabân b. Tanrıvermiş	2	-
61	Asiyâb-ı Timurtaş	Abdullah oğlu Kasım	1	Kefil Hacı Mehmed b. Durmuş
62	Emir Musa Hamamı	Hacı Hamza b. Seydi	1	-
63	Emirşâh Hamamı	Ali b. Seydi Mehmed b. Turan Beğ	2	-
64	Fenâri Hamamı	Gani b. Hasan	1	-
		Mustafa b. Mahmud	1	Konya'dan
65	Hatûniye Hamamı	İlyas b. Hacı	1	-
		Hamza b. Seydi	1	-
66	La'l Hamamı	Ali b. Beğ Piri	1	-
		İskender b. Abdullah	1	-
		Ramazan b. İnsan Ali b. Beğ Piri	1	Kefil Kara Yusuf b. İbrahim
67	Nasuh Beğ Hamamı	Mustafa b. Piri	1	-

		Mustafa b. Osman	-	-
68	Seydi Hamamı	Piri b. Yakub Ece	1	-
		Mustafa b. Osman	1	-
69	Süleyman Paşa Hamamı	Hacı Mehmed b. Hamza Fakih	1	-
70	Nasuh Beğ Hanı	Emirşâ b. Aydın Mestgân b. Gececi	2	Dafgandos köylülerinden
71	Piri Paşa Hanı	Kerenit köyünden Hamza b. Mehmed	1	Kefil Gögez b. Hacı Yakub
		Halil b. Durmuş	1	
		Karye-i Masara'dan Dede b. Hacı Pir Ahmed	1	Kefiller Sinan b. Aydın Hüdaverdi b. Arslan

Ortaklıkların kurulmasında mukataa bedellerinin yüksekliği gibi herhangi belirleyici bir etkenin olup olmadığı sorgulanmış; bu çerçevede geliri 10.000 akçe üzerindeki 7 mukataaya bakılmış, bunlardan sadece 3'ünün 2 kişilik ortaklık tarafından alındığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, kazadaki en yüksek gelire sahip *Lârende Hasları ile İhtisap* mukataalarını alanların bireysel girişimler olması nedeniyle, ortaklıklarda mukataa bedellerinin düşüklüğünün veya yüksekliğinin belirleyici olmadığına sonucuna varılmıştır.

1695 yılında iltizam sisteminde malikâne uygulamasına geçildiği ve mukataaların mültezimlere kayd-ı hayat şartıyla verildiği bilinmektedir. Malikânecilerin zamanla zengin birer bürokrat sınıfına dönüşmeleriyle malikâneler ikinci ve üçüncü elden mültezimlere devredilmiş, böylelikle vergi kaynakları daha fazla aracı elinde paylaşılarak köylünün ödediği vergi yükü artmaya başlamıştır. Bu husus reaya açısından daha fazla vergi yükü, hazine açısından da vergi gelirlerinin araçlarla paylaşması şeklinde kendini göstermiştir (Genç 2000a: 111-112; Genç 2000b: 167-168). Öyle ki 17-18. yüzyılda toplanan vergi gelirlerinin yalnızca üçte birinin merkezi hazineye girdiği, diğer üçte ikisinin araçlar elinde paylaşıldığı zikredilmiştir (Kahraman – Pamuk 2009: 31). Buradan hareketle, 16. yüzyılda sistem içindeki araçlara baktığımızda, birkaç mukataada sadece ikinci elden taşeron mültezimler görülmektedir. Örneğin, Lârende şehrinin bâc-ı keylini 3 yıla 17.100 akçeye mukataaya alan Ali b. Sinan 15 Haziran 1533 tarihinden itibaren 10 ay 10 güne 5.000 akçeye Ahi b. Sinan ve Veli b. Hamza ve Sinan b. Aydın ve Kaya b. Fahreddin'den oluşan dördü bir ortaklığa devretmiştir. Bir hafta sonra 22 Haziran 1533'de İsmail b. Hasan ve İshak b. Pir Gayib adlı iki ortak 500 akçe arttırarak, ihale bedelini 5500 akçeye çıkartıp mukataayı üzerlerine almışlardır (Aköz 2006: 6). Yine, Piri Beğ b. Kara Sadık'ın timarı olan Çoğlu, Kal'acık, Mercik,, Karalgazi, Balime, Karalar, Çardaklar, İdris ve Dağdafgandos köyleri hasılatını Kal'acık köyü sakinlerinden Hüseyin b. Ali 22-31 Ağustos 1533'de 6550 kile galleye iltizama almış, fakat mukataayı hemen parçalayarak Çardaklar, Karalar ve Balime köylerinin hasılatını 1100 kileye Musa b. Mihmad ve Abdülkerim b. İbrâhim'e devretmiş, artışlarla birlikte ihale 1300 kileye çıkmış, mukataa da el değiştirmiş, Bedel b. Salih ve Turgud b. Musa adlı taşeron mültezimlere geçmiştir (Aköz 2006: 296-299). Asesbaşılık mukataasında da benzer bir durum yaşanmıştır: İbrahim Beğ b. Sinan Beğ ve Hızır Bali'nin ortak timarı olan asesbaşılık 17 Mart 1533'de 2200 akçeye Hacı Ali b. Mahmud'a verilmiş, yapılan artışlarla ihale bedeli 2800 akçeye kadar çıkmıştır. Mukataanın Hacı Ali'ye

geçmesiyle birlikte asesbaşı unvanını da almış, 5 Kasım 1533'de içeri şehir ihtisabını beş ay için 150 akçeye Mustafa b. Yusuf ve Mehmed b. Yusuf adlı kişilere devretmiştir (Aköz 2006: 291, 299). Her üç örnekteki birinci mültezimin aldığı iltizam bedeli ile ikinci mülteziime devredilen fiyatlarda herhangi bir farkın bulunmaması henüz rantiyecilik anlayışının gelişmediği, bu nedenle köylünün vergi yükünü etkilemediği şeklinde yorumlanabilir.

İltizam sisteminin önemli ayaklarından birini de kefiller oluşturmaktadır. Her mültezim adayı talip olduğu mukataa için ödeyeceği toplam meblağı, muaccele miktarını, kefillerine ait liste ile her bir kefilin taahhüt ettiği miktarı ve şartlarıyla ilgili teklifini kadıya yahut defterdar ve muhassıl gibi mahallin en büyük maliye yetkilisine sunardı. En uygun teklifi veren kişi ve kefillerinin mali durumları incelendikten sonra arz tezkeresi merkeze gönderilir, bunun üzerine İstanbul'dan ilgili kişiye mültezim beratı gönderilir, vergilendirme de bundan sonra başlardı (Genç 2000c: 155). İncelediğimiz döneme ait 71 mukataanın sadece 10'unda kefil/ler görülmektedir (Bunlar İhtisap, Lârende Hasları, Bezir Yağı, Kayı Köyü, Lütü Paşa Hasları, Asesbaşılık, Timurtaş Değirmeni, Taş Mahzen Değirmeni, Piri Paşa Hanı ve La'l Hamamı mukataalarıdır). Teoride her mültezim adayının kefil/leri olması gerekirken burada çok azında zikredilmesi mahkeme kayıtlarının yeterliliğiyle alakalı olsa gerek. Ayrıca, bunlardan bazılarının ne kadarlık bir meblağa kefil oldukları da belli değildir. Herhangi bir meblağ belirtilmemişse nefsine veya zararına ya da her ikisine birden nefsine ve zararına kefil oldukları zikredilmiştir. Kefillik en fazla *ihtisap* mukataasında işlemiş, burada 9 ayrı kişi kaydedilmiştir. Üç yıllık tahvilde 350.000 akçelik meblağa ulaşan mukataayı almaya çalışan mültezim adaylarının kefillerinden yedisi 1.000 akçeye, biri 1.500 akçeye, biri de 3.000 akçe gibi oldukça düşük rakamlara kefil olmuşlardır (Aköz 2006: 4, 10-11). En yüksek kefalet *Lârende Haslar* mukataasında görülmekte, 30 Nisan 1533 tarihinde üç yıllığına 300.000 akçeye mukataaya alan Hasan b. Mustafa'nın 5.000 akçelik zararına Hacı Ahi b. Mustafa kefil yazılmıştır (Aköz 2006: 4). Mültezimler bırakıp gittiklerinde veya borçlarını ödemediklerinde devreye kefiller girmiş, zarar veya mesuliyet bunlara yüklenmiştir. Örneğin, Kerenid köyünden Hamza b. Mehmed 4500 akçeye Piri Paşa Hanı'nı bir yıllığına mukataaya almış, kefil olarak da Göğez b. Hacı Yakub'u göstermiştir. Fakat mültezimin kısa bir süre sonra bırakıp gitmesiyle han kefilin üzerinde kalmış, o da yıllık 4000 akçeye Halil b. Durmuş'a devrederek (Aköz 2006: 292) 500 akçelik zararla bu işten kurtulabilmiştir. Yine, Karaman beylerbeyi Lütü Paşa'nın has gelirlerinden karabâzâr ve niyâbet vergilerinin mukataasını alan Tavşancıl b. Piri ve Ahmed b. İsa'nın önceki tahvilden borcu olması nedeniyle hapsedilmiş, bunun üzerine Kasım b. Salih ve Sofu b. Şadi Tavşancıl'a kefil olmuşlar, Tavşancıl serbest kaldıktan sonra izini kaybettirmiş, fakat devreye giren kefiller Tavşancıl ve Ahmed'e gerekli cezanın verilmesi için Memi Çavuş'a teslim etmişlerdir (Aköz 2006: 38). Böylelikle kefiller aracılığıyla mültezimlerin yaptıkları veya yapacakları usulsüzlüklerin önüne geçilmeye çalışılmış, örnekler çerçevesinde de başarılı oldukları görülmüştür.

SONUÇ

Vergi toplama yöntemlerinden biri olan iltizamın 16. yüzyılda da yaygın bir şekilde tatbik edildiği anlaşılmaktadır. Hatta bu usulün sadece hazineye ait gelirlerde değil beylerbeyi ve sancakbeyi haslarında, subaşı zeametlerinde, sipahi timarlarında, şahıslara ait özel mülkiyetlerde ve vakıflarda da geniş bir uygulama zemini bulduğunu söylemek mümkündür. Özellikle sipahi timarlarına ait gelirlerin mukataa haline getirilerek özel kişilere devredilmesi timar ve iltizamın birbirinin alternatifi olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

İkinci olarak, sistem içindeki mültezimler, taşeron mültezimler, kefiller, iltizam süreleri,

mukataaların bir veya birkaç kalemden oluşması, mukataaların tasarruf biçimleri (has, zeamet, timar, vakıf, mülk), mukataa birimlerinin meblağları vs. gibi hususlar üzerinden yürüttüğümüz incelemede 17-19. yüzyıllardaki uygulamalara göre bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre, incelenen dönemde mukataalar tasarruf edilişleri bakımından çeşitlidir, mukataaları almak için yarışan mültezim sayısı ve rekabet oldukça fazladır, birden fazla mukataayı eline geçiren mültezim yok gibidir, taşeron mültezimlerin sayıları oldukça düşüktür, henüz ranttan beslenen bir mültezim grubu ortada yoktur, zaman zaman sayıları 2-5 arasında değişen ortaklıklar mevcuttur, ihale süreleri 70 günle başlayıp 3 yıla kadar uzamakta, daha çok 1 yıla sınırlandırılanlar ağır basmaktadır. Ayrıca devlet kurumlarını ve toplum hayatını sarsacak köklü değişiklikler yaşanmamıştır. Dolayısıyla, hem sistemin 16. yüzyıldaki kendi bileşenleri hem de uygulandığı devlet ve toplum düzenindeki yapılar dikkate alındığında, iltizam uygulamalarının toplum nezdinde henüz sıkıntı üretmekten uzak kaldığı söylenebilir.

SUMMARY

Taxes are generally the focus of studies on Ottoman financial history. Taxation of the means of production, collection of tax from person or groups and finally transfer to the center has been one of the most important efforts of the central bureaucracy. Issues such as shortage of money and difficulty of transportation have brought up two different tax collection methods: the first is timar and the other is iltizam. Taxes were first converted into mukataa by giving iltizam then transformed into malikâne operating by multazims and owners of malikâne with the understanding of lifelong has brought many problems. It was one of the most repeated complaints that the multazims oppress the people for more taxes and persecute them. In addition, it is necessary to add that the central government has lost tax income due to the multazim hierarchy formed in the Istanbul and provinces and that only 1/3 of the collected tax can be transferred to the treasury. Deactivation of intermediaries in the tax collection process was only possible with financial centralization. The criticism of the practice of tax farming (iltizam), which has been known to exist since the establishment of the state, started mostly from 17th century to the end of the 19th century.

Our study suggests that the tax farming system (iltizam) in Lârende has found a wide ground of application in the 16th century, and seeks to answer the question of why the complaints about the system arose in the following periods, not in this century. For this purpose, research on some matters as multazims, subcontractor multazims, warrants, taxpayment periods, one or more items of mukataas, saving forms of mukataas (has, zeamet, timar, foundation, property), sums of mukataa units etc. in the system, some differences have been determined according to the applications of 17th century and 18. centuries. According to this, mukataas are varied in terms of savings and the number of multazims competing to get mukataas and the competition is quite high. There is almost no any multazim seized more than one mukataa. the number of subcontractors is quite low. there is not yet a group of multazim fed by rent. There are partnerships varying from 2 to 5. Tender process start with 70 days and extend to 3 years but most of all restricted to one year. In addition, there were no fundamental changes that would shake the state institutions and society. From this point of view, it can be argued that the change in the internal structure of the system (emanet, iltizam, malikâne) over time made tax farming practices (iltizam) troublesome in terms of finance and reaya.

KAYNAKÇA

- AKDAĞ, Mustafa (1995), *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimâî Tarihi*, II, İstanbul: Cem Yay.
- AKÖZ, Alaaddin (1992), XVI. Asırda Lârende (Karaman) Kazâsı, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- AKÖZ, Alaaddin (2006), *Kanunî Devrine Ait 939-941 / 1532-1535 Tarihli Lârende [Karaman] Şer'îye Sicili Özet – Dizin – Tıpkıbasım*, Konya: Tablet Kitabevi.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defterleri (BOA TT): 40, 63, 387, 415.
- BERKES, Niyazi (2013), *Türkiye İktisat Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- CEZAR, Yavuz (1986), *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy dan Tanzimat'a Mali Tarih)*: Alan Yay.
- ÇAKIR, Baki (2003), *Osmanlı Mukataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl)*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Defterdar Sarı Mehmet Paşa (1992), *Devlet Adamlarına Öğütler*, Sad. Hüseyin Ragıp Uğural, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- DEMİRTAŞ, Mehmet (2012), "Osmanlı Maliye Teşkilatı", *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*, (ed. Tufan Gündüz), Ankara: Grafiker Yay.: 217-272.
- Düstur (1289), "Tanzimat Fermanı", Tertib 1, C.1, Matbaa-i Amire: 4-7.
- EMECEN, Feridun M. (1989), *XVI Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- ERDOĞRU, M. Akif (2004), *Beyşehir Sancağının 1584 Tarihli Nüfus Sayımı (Beyşehir, Seydişehir, Bozkır)*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- ERTÜRK, Volkan (2011), *XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı*, İstanbul: Atı Yay.
- GENÇ, Mehmet (2000a), "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi", *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yay.: 99-152.
- GENÇ, Mehmet (2000b), "18. Yüzyıla Ait Osmanlı Malî Verilerin İktisadî Faaliyetin Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği Üzerinde Bir Çalışma", *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yay.: 153-195.
- GENÇ, Mehmet (2000c), "İltizam", *DİA*, C.XII, İstanbul: 154-158.
- GENÇ, Mehmet (2006), "Mukataa", *DİA*, C.XXXI, İstanbul: 129-132.
- GÜMÜŞÇÜ, Osman (2001), *XVI. Yüzyıl Lârende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- İNALCIK, Halil (1965), "Adâletnâmeler", *Belgeler*, II/3-4, 1965: 49-142.
- İNALCIK, Halil (1987), *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- İNALCIK, Halil (2000), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.I: 1300-1600, (çev. Halil Berktaş), İstanbul: Eren Yay.
- İNALCIK, Halil (2016), *Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- KAHRAMAN, Kıvanç – PAMUK, Şevket (2009), "Avrupa Devletleriyle Bir Karşılaştırma Osmanlı Bütçeleri ve Mali Yapının Evrimi", *Toplumsal Tarih*, S.191, Kasım: 26-33.
- KHOURY, Dina Rizk (1999), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Taşra Toplumu Musul 1540-1834*, (çev. Ülkün Tansel), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- KİLİ, Suna – GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref (1985), *Türk Anayasa Metinleri "Senedi İttifaktan Günümüze"*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Koçi Bey (1993), *Koçi Bey Risalesi*, Sad. Zuhuri Danışman, İstanbul: MEB Yay.
- KÜÇÜKKALAY, A. Mesud – ÇELİKKAYA, Ali (2010), "Osmanlı Vergi Sistemi ve Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam", *Türkler*, X, (ed. Hasan Celal Güzel vd.), Ankara: Yeni Türkiye Yay.: 878-892.
- ÖZBEK, Nadir (2015), *İmparatorluğun Bedeli Osmanlı'da Vergi, Siyaset ve Toplumsal Adalet (1839-1908)*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- ÖZVAR, Erol (2003), *Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- PAMUK, Şevket (2005), *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*, İstanbul: İletişim Yay.
- PAMUK, Şevket (2006), "Osmanlı Devleti'nin İç Borçlanma Kurumlarının Evrimi 1600-1850", *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler 1*, (hızl. Mehmet Genç – Erol Özvar), İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yay.: 27-38.

- SALZMAN, Ariel (2011), *Modern Devleti Yeniden Düşünmek Osmanlı Ancien Régime'i*, (çev. Ayşe Özdemir), İstanbul: İletişim Yay.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (1996), 387 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530), I, <Dizin ve Tıpkıbasım>, (hızl. Ahmet Özkılınç – Ali Coçkun vd.), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay.
- TABAKOĞLU, Ahmet (1985), *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul: Dergâh Yay.
- TABAKOĞLU, Ahmet (1997), *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yay.
- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Tahrir Defterleri (TKGM TT): 104.
- ÜNAL, Mehmet Ali (1995), "Tahrir Defterlerindeki Bilgilerin Güvenilirliği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1: 295-300.
- YÖRÜK, Doğan – TEMEL, Eşref (2018), "XVIII. Yüzyılda Konya Mukataaları", *Yeni İpek Yolu Dergisi Özel Sayısı, Konya Kitabı XVI, Konya Ticaret Tarihi, C.1*, (ed. Abdulkadir Buluş – Caner Arabacı), Konya: Konya Ticaret Odası Yay.: 333-354.
- YÖRÜK, Doğan (2005), *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya: Tablet Kitabevi.
- YÖRÜK, Doğan (2013), *3 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (937-1330 / 1579-1912) (Transkripsiyon ve Dizin)*, Konya: Palet Yay.
- YÖRÜK, Doğan (2017) "XVI. Yüzyılda Konya Şehir Ekonomisi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.42: 353-379.
- YÖRÜK, Doğan (2018), "XVI. Yüzyılda Konya Şehrindeki Ticari Faaliyetleri Etkileyen Unsurlar", *Yeni İpek Yolu Dergisi Konya Özel Sayısı-Konya Kitabı XVI-Konya Ticaret Tarihi*, (ed. Abdulkadir Buluş – Caner Arabacı), Konya: 229-248.